

III REUNIÓ DE TREBALL SOBRE EXPERIÈNCIES DE PLANIFICACIÓ I GESTIÓ DEL PAISATGE EN L'ÀMBIT LOCAL A CATALUNYA: els paisatges agrícoles com a actiu pel territori

RESUM DE LA REUNIÓ

Centre d'Interpretació de les pintures rupestres del Cogul
12 de juliol de 2018

TERRITORIS PEL PAISATGE

Iniciatives de planificació i gestió del paisatge
en l'àmbit local a Catalunya

Organitzen:

Observatori del Paisatge

Amb el suport de:

col·labora
x paisatge

Generalitat de Catalunya
Departament de Territori i Sostenibilitat
Direcció General d'Ordenació
del Territori i Urbanisme

Generalitat de Catalunya
Agència Catalana
del Patrimoni Cultural

Generalitat de Catalunya
Departament d'Agricultura,
Ramaderia, Pesca i Alimentació

PDR.cat 2020

Fons Europeu Agrícola de
Desenvolupament Rural:
Europa inverteix en les zones rurals

Índex

1. Introducció	2
2. Programa	3
3. Participants.....	3
4. Experiències de gestió de paisatges agrícoles en l'àmbit local	6
5. Taller sobre els continguts i accions de la xarxa Territoris pel Paisatge	9
6. Taller sobre el paper que poden jugar les cartes i els plans en la gestió dels paisatges agrícoles com a actiu pel territori	14

1. Introducció

A Catalunya s'han desenvolupat diverses experiències de planificació i gestió del paisatge en l'escala local, des de les cartes del paisatge previstes per la Llei de paisatge fins a plans municipals de paisatge o iniciatives ciutadanes per crear candidatures per la declaració de paisatges Patrimoni de la Humanitat.

Per tercer any consecutiu l'Observatori del Paisatge va organitzar una reunió de treball, aquest cop conjuntament amb el Consell Comarcal de les Garrigues, per parlar d'experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local. Les altres dues reunions van tenir lloc a Olot el mes de maig de 2016 i a Santa Creu del Jutglar (Olost) el 27 d'octubre de 2017. La reunió d'Olot va permetre que les diverses entitats i institucions que treballen el paisatge en l'àmbit local es coneguessin, intercanviessin les seves experiències i mostressin l'interès de treballar conjuntament. Mentre que la segona reunió, al Lluçanès, es va tractar la participació implicació ciutadana amb el paisatge. Enguany es va tractar un altre tema d'especial interès per gran nombre d'assistents: els paisatges agrícoles com a actiu pel territori.

La reunió va tenir lloc al Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres del Cogul (les Garrigues) el 12 de juliol de 2018 i va comptar amb la participació de 37 de persones (vegeu l'annex amb la llista de participants) en representació de diverses iniciatives de paisatge en l'àmbit local de Catalunya així com d'algunes entitats directament implicades en el desenvolupament local i l'agricultura.

Fig 1. Visita sobre el terreny per apreciar les transformacions paisatgístiques vinculades a l'agricultura i, en especial, al canal Segarra-Garrigues.

2. Programa

El programa de la III Reunió de treball va ser el següent:

9:30 Trobada al Consell Comarcal de les Garrigues i desplaçament a les visites sobre el terreny als plans de Castellldans i el Cogul

A càrrec de **Francesc Esquerda**, vicepresident del Consell Comarcal de les Garrigues

11:00 Benvinguda al Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres del Cogul

Josep Armengol, subdirector general d'Acció Territorial i de l'Hàbitat Urbà del Departament de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya
Antoni Villas, president del Consell Comarcal de les Garrigues
Pere Sala, director de l'Observatori del Paisatge de Catalunya

11:15 Presentació de la sessió de treball

Isidre Pinyol, Consell Comarcal de les Garrigues
Laura Puigbert, Observatori del Paisatge de Catalunya

11:20 Experiències de gestió de paisatges agrícoles en l'àmbit local

Ferran Mestres, Fòrum Agrari del Priorat
Christelle Frau, Parc Natural Regional del Pirineu Català
Albert Puigvert, ARCA, xarxa de grups Leader de Catalunya.

12:30 Ronda d'explicació de les accions vinculades amb l'agricultura que s'impulsen a cada carta o pla

13:30 Dinar

15:00 A l'hora dels postres: debat sobre els continguts i accions de la xarxa de Territoris pel Paisatge

Dinamització a càrrec de **Xavier Sabaté**, Espai 3

16:00 Sessió de treball sobre el paper que poden jugar les cartes i els plans en la gestió dels paisatges agrícoles com a actiu pel territori

Dinamització a càrrec de **Anna Capdevila** i **Ramon Queralt**

18:00 Cloenda

Francesc Esquerda, vicepresident del Consell Comarcal de les Garrigues

COM ARRIBAR-HI:

Consell Comarcal de les Garrigues

Avinguda de Francesc Macià, 54. Les Borges Blanques

Plans de Castellldans i el Cogul

<https://goo.gl/maps/hMjrNbPPK8w>

Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres del Cogul

<https://goo.gl/maps/kQ4YMWRUYou>

3. Participants

A la III Reunió de treball sobre experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local a Catalunya hi van assistir un total de 38 **persones**, de les quals, 22 veien en **representació de territoris** que havien impulsat iniciatives de paisatge.

Nom i cognoms	Institució/entitat	Àmbit
Carles Vico	Consell Comarcal del Berguedà	Berguedà
Sergi Saladié	Universitat Rovira i Virgili	Cervera
Eduardo Soler	Limonium, Societat d'Actuacions Ambientals	Garraf / Conca de Barberà
Albert Cortina	Estudi DTUM	Garraf / Conca de Barberà

Nom i cognoms	Institució/entitat	Àmbit
Kelly Quiroz	Limonium, Societat d'Actuacions Ambientals	Garraf / Conca de Barberà
Anton Bundó	Associació pel Foment del Turisme a les Garrigues	Garrigues
Antoni Villas	Consell Comarcal de les Garrigues	Garrigues
Sisco Esquerda	Consell Comarcal de les Garrigues	Garrigues
Isidre Pinyol	Consell Comarcal de les Garrigues	Garrigues
Ivan Egea	Consell Comarcal Garrigues	Garrigues
Adrià Dalmau	Consell Comarcal Garrigues	Garrigues
Anna Torres	Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres	Garrigues
Silvia Pallejà	AODL Garrigues altes	Garrigues
Carlos Gibert	Ajuntament de La Granadella	La Granadella
Elies Bosch	Ajuntament de La Granadella	La Granadella
Ramon Queralt	La Llena, serveis i projectes ambientals	Linyola
Anna Capdevila	La Llena, serveis i projectes ambientals	
Xavier Sabaté	Espai TReS · Territori i Responsabilitat Social	Lluçanès
Pere Sala	Observatori del Paisatge	Catalunya
Laura Puigbert	Observatori del Paisatge	Catalunya
Jordi Grau	Observatori del Paisatge	Catalunya
Noèlia Vidal	Observatori del Paisatge	Catalunya
Ferran Mestres	Fòrum Agrari del Priorat	Priorat
Joan Vaqué Sans	Associació Prioritat	Priorat
Roser Vernet	Associació Prioritat	Priorat
Elisa Barceló	Consell Comarcal del Priorat	Priorat
Teresa Monje	Mancomunitat de la Vall de Camprodon	Vall de Camprodon
Mario Urrea	Ajuntament de Torrebesses	Segrià
Teresa Fuentes	Grup Leader de Ponent	
Jordi Terrades	Grup Leader ADRINOC	
Eduard Trepà	Fundació del Món Rural	Catalunya

Nom i cognoms	Institució/entitat	Àmbit
Gemma Estany	ARCA, xarxa de grups Leader de Catalunya	Catalunya
Christelle Frau	Parc Natural Regional del Pirineu Català	
Angela Cicirelli	Universit� della Basilicata	
Josep Maria Alventosa	Empresa Quadrat Valley	
Josep Ramon M�dol	Universitat de Lleida	
Josep Gallart	Departament de Cultura	Catalunya
Josep Armengol	Departament de Territori i Sostenibilitat	Catalunya

Fig 2. Alguns dels assistents a la III Reunió de treball sobre experiències de planificació i gestió del paisatge en l'àmbit local de Catalunya.

4. Experiències de gestió de paisatges agrícoles en l'àmbit local

Es va convidar a persones que treballen en gestió d'espais agraris perquè expliquessin la seva experiència. Es van escollir tres experiències diferents per tal que servissin d'exemple a altres territoris que desitgen realitzar accions a favor del paisatge agrícola. A continuació s'exposa un breu resum de les aportacions que van realitzar durant les seves intervencions.

Ferran Mestres, Fòrum Agrari del Priorat

El Fòrum Agrari del Priorat és un òrgan creat en el marc del Pla de Gestió de la Candidatura Priorat-Montsant-Siurana a Patrimoni de la UNESCO.

El Fòrum Agrari és un espai de trobada obert a tothom (pagesia, tècnics, administracions i altres sectors econòmics de la comarca) per tal de posar en comú i debatre dubtes, problemàtiques, experiències i idees de cara a afrontar els reptes del sector agrari, un sector essencial en la configuració i conservació del paisatge agrari del Priorat. Cal tenir en compte que al Priorat el 21% de la població activa es dedica a l'agricultura mentre que la mitjana catalana és del 1,6%

El Fòrum Agrari treballa, entre d'altres, per afavorir el relleu generacional a la pagesia, la recuperació del control sobre la cadena de valor del producte, l'augment en la diversificació de conreus i la recuperació de les varietats tradicionals, la creació d'un banc de terres, la transformació dels productes agrícoles o en la millora de la relació entre la pagesia amb el consumidor i amb les iniciatives turístiques que es desenvolupen al territori.

Fig 3. Ferran Mestres en un moment de la seva intervenció.

Christelle Frau, Parc Natural Regional del Pirineu Català

El Parc Natural Regional del Pirineu Català té una superfície de 137.000 hectàrees que inclouen 66 municipis. L'activitat agrària que es realitza en l'àmbit del parc francès està bastant centrada en el bestiar. La gestió del Parc en relació amb la gestió del paisatge agrícola es

centra a acompanyar el desenvolupament de petites cadenes de producció, vigilar les pràctiques agrícoles i valorar els recursos locals. Concretament realitza les següents accions:

- Accions de gestió, de planificació i de consulta. En concret el Parc porta a terme accions per assegurar la disponibilitat de terres de agrícoles a través de processos de mediació entre propietaris i joves agricultors; es fomenten les bones pràctiques en la recollida de plantes silvestres per assegurar la conservació d'aquestes i dels paisatges de muntanya; incentivar l'explotació de fusta de les closes per afavorir el manteniment d'aquest paisatge.
- Accions de valoració econòmica. Destaca la creació de la marca Valors del Parc. És una marca a la que poden optar les empreses del territori que acreditin que l'empresa té una vinculació amb el Parc i que el producte o servei es realitza respectant l'entorn natural i el patrimoni cultural així com a la població que hi viu. Els productes agrícoles que opten a la marca Valors del Parc han de complir criteris específics per assegurar el valor dels productes com, per exemple, que el bestiar sigui de races i varietats antigues, que el formatge sigui de llet crua o la reducció de productes fitosanitaris. L'any 2018 hi ha 40 agricultors que tenen la marca del parc.
- Sensibilització i accions de mobilització ciutadana. En el marc del projecte Paisatge Transfronterer de la Cerdanya es va publicar una guia pràctica i uns tallers sobre poda i construccions de pedra seca.

Fig 4. Christelle Frau en un moment de la seva intervenció.

Gemma Estany, ARCA, xarxa de grups Leader de Catalunya

Els Grups d'Acció Local són les entitats territorials formades per actors públics i privats locals que defineixen una estratègia de desenvolupament local a partir d'un diagnòstic i la participació dels actors implicats (enfocament *bottom-up*). Actualment a Catalunya hi ha 12 Grups d'Acció Local en funcionament (engloben el 73% del territori de Catalunya) i l'Associació d'iniciatives Rurals de Catalunya (ARCA) que és la xarxa de suport tècnic catalana als grups. Els Grups d'Acció Local porten a terme múltiples projectes dels quals n'hi ha alguns que estan directament vinculats amb la millora del paisatge. En destaquen els següents:

- Col·labora pel paisatge és un projecte desenvolupat pel grup Leader Adrinoc, amb la col·laboració de l'Observatori del Paisatge, que té l'objectiu de posar en valor les construccions de pedra seca i el seu paisatge com a mitjà per a fomentar el desenvolupament rural amb la col·laboració dels ciutadans i la societat civil. En concret ha comportat divulgar la tècnica constructiva de la pedra seca i les oportunitats econòmiques que genera pels territoris rurals a través de la publicació d'una guia de bones pràctiques i un inventari sobre professionals en aquest camp; la creació d'eines per facilitar l'accés a les construccions de pedra seca (AppPedraSeca i fitxes de catalogació); la organització de jornades i elaboració de material didàctic per posar en valor aquest recurs; i la realització d'accions per afavorir el diàleg i la cooperació entre la societat civil i l'administració en relació amb la pedra seca.
- Espais Naturals de Ponent és un projecte desenvolupat per l'Associació Leader de Ponent. L'objectiu és reforçar el valor dels espais naturals de Ponent a través de la creació d'una marca comuna, aprofitant la força del conjunt i mantenint la identitat de cada un dels espais, amb la finalitat de crear activitat eco turística que reverteixi en l'economia de tot el territori.
- El projecte Gustum desenvolupat per l'Associació Leader de Ponent busca incentivar la creació d'activitat econòmica al territori a partir de la promoció i la comercialització del producte agroalimentari artesà, local i de qualitat i de la sinergia amb altres sectors del territori com el turisme, la restauració i el petit comerç. Algunes de les accions que es realitzen busquen identificar, valoritzar i promocionar els productes i productors locals; facilitar eines als productors per ajudar-los a promocionar i comercialitzar el seu producte; afavorir les sinergies entre el sector agroalimentari i altres sectors afins i també l'associacionisme dins el sector de l'agroalimentari artesà, local i de qualitat.
- El projecte ENFOCC, Energia, Forest i Canvi Climàtic es desenvolupa per l'Associació per a la Gestió del Programa Leader Ripollès Ges Bisaura. El projecte consisteix en la promoció de l'ús de la biomassa local, l'elaboració de guies i sessions de sensibilització per a la revalorització de productes forestals, formació en gestió forestal i accions de promoció de la silvopastura.

Fig 5. Gemma Estany en un moment de la seva intervenció.

5. Taller sobre continguts i accions de la xarxa Territoris pel Paisatge

El logotip de la xarxa Territoris pel Paisatge és el següent:

Els participants van disposar d'una hora per debatre sobre els continguts i accions de la xarxa Territoris pel Paisatge. El taller de debat va ser dinamitzat per Xavier Sabaté de l'empresa Espai TReS – Territori i Responsabilitat Social. A continuació es presenta un resum de les aportacions efectuades durant el debat sobre els continguts i accions de la xarxa Territoris pel paisatge, que tenia els següents objectius:

- Generar una reflexió sobre el treball en xarxa i diferents models de xarxes.
- Recollir aportacions sobre les funcions que pot tenir la xarxa Territoris pel Paisatge.
- Recollir propostes d'iniciatives particulars i compartides en favor de la xarxa.
- Generar un compromís compartit per part dels membres de la xarxa.

Per assolir aquests objectius, es van proposar tres exercicis: el primer per reflexionar sobre el model que hauria de tenir la xarxa, el segon per recollir idees sobre actuacions que pot impulsar la xarxa, i el tercer per obtenir aportacions i compromisos que poden assumir els diferents territoris en relació amb la xarxa.

Exercici 1. Reflexió sobre el model de xarxa

El primer exercici va servir per abordar quin tipus d'estructura (model) hauria de tenir la xarxa Territoris pel Paisatge. Per representar el model de xarxa desitjat, la metodologia participativa que es va fer servir va ser la de generar un sociograma o mapa d'actors a peu dret.

Per dur-lo a terme, els participants van posar-se drets i es van distribuir en un espai diàfan, d'acord amb la "posició" que cadascú considerava que havia d'ocupar en aquesta xarxa. D'aquesta manera, les persones o entitats que consideraven que havien d'ocupar una posició més central es situaven al mig de l'espai, mentre que qui considerava que hauria de tenir un paper menys rellevant, se situaven a la perifèria. Igualment, les diverses persones es podien situar prop de altres persones amb qui compartien afinitats o objectius. La posició central va ser motiu de debat entre els assistents. A continuació, es mostren dues representacions gràfiques de l'estructura que podria tenir la xarxa Territoris pel Paisatge, a la llum dels resultats d'aquest primer exercici.

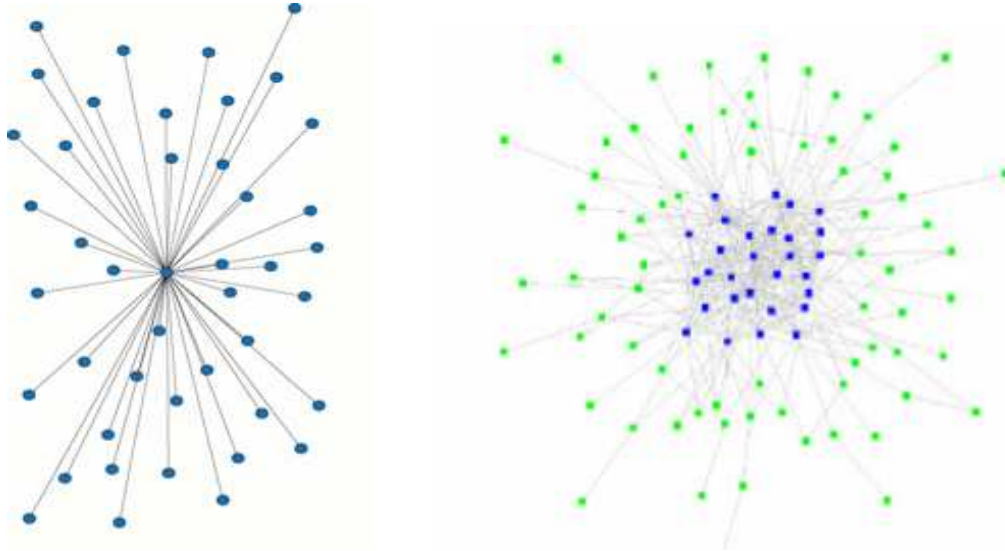

Fig 6. Xarxa centralitzada (inicial) i xarxa nucli-perifèria (evolucionada).

En la primera representació la xarxa tindria un node central (l'Observatori del Paisatge, tal com van suggerir alguns participants) amb el que tota la resta de nodes (membres) de la xarxa hi tindrien interaccions úniques (sense connectar amb la resta de membres). La segona representació mostra una estructura més evolucionada, i a la qual van fer referència alguns participants (inclosos els representants de l'Observatori del Paisatge) en el qual el nucli de la xarxa estaria més compartit, i els diferents membres hi participarien amb un grau divers d'intensitat segons el seu interès i implicació en iniciatives de planificació i gestió del paisatge.

Fig 7. Els participants es van distribuir en l'espai segons la posició que consideraven que havien d'ocupar en la xarxa Territoris pel Paisatge

Exercicis 2 i 3. Què esperem de la xarxa i què hi podem aportar?

Els dos exercicis principals de la dinàmica van servir per reflexionar sobre què es pot aconseguir a través de la xarxa Territoris pel Paisatge, i com cada integrant hi pot contribuir.

Així, el segon exercici va servir per recollir la visió que els participants tenien sobre les funcions i serveis que podria generar la xarxa. Els participants havien d'escollir, entre un centenar d'imatges inspiradores, aquelles que reflectissin la seva visió de la xarxa, i explicar-ho al grup.

El tercer i últim exercici va consistir en un darrer torn d'intervencions on els assistents van anotar en targetes la resposta a la pregunta "què podem aportar a la xarxa?", des de les seves institucions i organitzacions per contribuir a les funcions i serveis esmentats.

Les aportacions dels participants van ser les següents:

Connexió i treball en equip

El treball en xarxa, l'intercanvi d'idees i recursos, i la consciència de formar part d'un mateix col·lectiu haurien de ser uns dels valors fonamentals de la xarxa Territoris pel Paisatge.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

- Ajudar a facilitar i dinamitzar la xarxa
- Complicitat
- Participació
- Diversitat
- Dia a dia
- Compartir experiències i mètodes
- Cohesió, continuïtat i diversitat
- Organitzar una trobada anual
- Visibilitzar les iniciatives
- Noves visions
- Ajudar que no es trenqui, cosir-la quan faci falta i arreplegar el màxim de producte cada cop que es llança!
- Sistema d'indicadors compartits

Dinamisme

La xarxa Territoris pel Paisatge ha de ser una realitat viva, dinàmica i que sigui capaç de trencar estructures i saber transformar-se, sense limitacions.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

- Aprendre dels nostres errors (preguntem què no ha anat bé)
- Fer d'altaveu/pont i pedagogia dels agents del territori
- Identificar mancances i fer prospectiva
- La recerca de valors com a procés continuat

Objectius- itinerari compartit

Els membres de la xarxa comparteixen uns objectius i també un camí, i han d'avançar de manera lenta però segura per assolir-los.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

- Col·laboració
- Preservació territorial i paisatgística
- Compartir pràctiques en l'acció de baix a dalt "processos participats", més que no pas "processos de participació"
- Compartir reflexions sobre la coherència entre el discurs proclamat i la pràctica conseqüent i quotidiana

Diversitat

La diversitat de realitats, punts de vista, metodologies i iniciatives enriqueixen la xarxa.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

Com obrir portes a la participació (ensenyants, ajuntaments, associacions, sindicats, cooperatives, jovent,...)

Una esperança enfront les amenaces al paisatge

La xarxa territoris pel paisatge arriba en un moment d'una certa calma pel que fa a les transformacions del paisatge a Catalunya, però això no vol dir que aquest estigui lliure d'amenaces.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

- Preservació testimonis evolució del paisatge
- Promoure la connexió de diferents xarxes
- Ampliar la xarxa amb nous actors. Afavorir connexions entre actors/nodes de la xarxa, i amb altres actors externs
- Destriatge i explicació de les relacions de poder i de les influències que tenen sobre les polítiques públiques i les dinàmiques econòmiques amb implicacions per al paisatge (què hi ha darrera les grans transformacions del paisatge?)

Acompanyament tècnic

Per a l'acompanyament tècnic i professional a les iniciatives de planificació i gestió del paisatge, no es van seleccionar imatges inspiradores.

Què poden aportar els membres a la xarxa? (anotacions literals):

- Aportar experiència des de la vessant del professional consultor i treball en paisatges diversos i contextos molt diferents

- Coneixement, metodologia d'estudi i gestió del paisatge
- Contacte amb un territori ampli
- Innovació

Fig 8. Participants durant la realització dels exercicis.

A més, de forma espontània, al final del debat van sorgir les següents qüestions, que van restar obertes per a debats futurs:

Formalització i lideratge de la xarxa

La xarxa Territoris pel Paisatge s'hauria de formalitzar, amb una figura jurídica pròpia, uns estatuts, uns membres numeraris i una junta directiva? Qui hauria de liderar i impulsar la xarxa? L'Observatori del Paisatge exerceix de manera natural aquest paper, però ja disposa dels recursos necessaris per assumir una tasca de coordinació i lideratge? S'hauria de tendir a la professionalització de la xarxa?

La xarxa i les polítiques de paisatge

Alguns participants van fer notar que entre les iniciatives representades a la xarxa, no n'hi havia cap de Barcelona i el seu entorn (sí que estava representat el Garraf, però). Aquesta absència contrastava amb la influència que exerceix Barcelona en les decisions que es prenen sobre el paisatge. Convindria reflexionar més sobre la relació i equilibri entre el món urbà i el món rural, i sobre si la xarxa hauria de fer accions de lobby i incidència política.

6. Taller sobre el paper que poden jugar cartes i plans en la gestió dels paisatges agrícoles com a actiu pel territori

L'objectiu del taller era que cada persona que treballa o intervé en la gestió del paisatge fes un reflexió sobre les utilitats o funcions que considera que aporta aquest vector en el cas de l'àmbit geogràfic que representa, per així també aportar idees i noves opcions de treball a la resta de participants. El taller va ser dinamitzat per Anna Capdevila i Ramon Queralt de l'empresa La Llena, serveis i projectes ambientals.

Pel desenvolupament del taller es van fer 3 grups d'unes 6-7 persones i es va procurar que les persones de la mateixa procedència geogràfica quedessin repartides en grups diferents. A partir d'aquí i tenint en compte el treball realitzat al llarg de la part matinal de la jornada, es va induir als grups a reflexionar sobre la utilitat que es pretén de l'instrument d'ordenació del paisatge aplicat en cada cas (cartes, plans, etc.). Per a aquest treball de recollida d'inputs es va donar 30 minuts per grup. Per facilitar aquesta reflexió es va organitzar la informació en els següents camps:

- Social (identitat, autoestima, ...).
- Medi ambient (qualitat de l'aire, de l'aigua, gestió de riscos, ...)
- Desenvolupament econòmic (turisme, sector agrari, noves oportunitats ...)
- Patrimoni històric (mirall dels usos del sòl, testimoni del passat, ...)
- Altres

Al final de la sessió es van resumir les principals idees sorgides i també es van detallar les "idees transversals" o idees força sorgides al llarg de les intervencions de cada un dels grups. Les idees transversals que van sorgir són:

- Work in progress: les utilitats del paisatge és difícil traslladar-les d'una manera automàtica sinó que és el mateix procés de treballar-lo que aporta els elements positius per a la comunitat.
- Les cartes, els plans, ... són instruments al serveis d'uns objectius que, encara que sigui a grans trets, cal tenir identificats per a cada cas i cada territori.
- No queda clar com reforçar jurídicament aquests instruments de gestió del paisatge, que en bona mesura són més de conciliació entre agents, d'assumpció de compromisos de bones pràctiques. La conscienciació i el treball "Bottom up", de baix cap dalt, es considera especialment adequat en aquest camp.
- El paisatge és un eina útil en tan en quant esdevé un eix de desenvolupament per la comunitat i és la comunitat que ho entén com un element propi i en reclama l'actiu.
- Cal fer pedagogia dins la pròpia administració, en el sentit que mentre hi ha uns organismes que vetllen per la protecció i gestió del paisatge, n'hi ha d'altres que hi operen directament sense cap criteri i de la seva activitat se'n deriven conseqüències negatives.

- És important anar assumint per part de la societat i l'administració que a l'igual que en sòl urbà des dels darrers 40 anys s'ha anat incorporant una gestió del paisatge urbà (façanes, alçades, etc.) que tothom entén com a necessària i positiva, en sòl no urbanitzable cal entrar en aquesta mateixa dinàmica.
- És important que en l'òrgan de gestió del paisatge hi jugui un cert rol les entitats o en general, el voluntarisme, per tal de mantenir un fil connector entre la demanda social que sovint ha originat la gestió del paisatge i la seva gestió efectiva.

Fig 9. Treball en grup durant el taller.

Quines funcions poden desenvolupar les cartes i plans en la gestió dels paisatges agrícoles? (resultats del debat final)

Social (identitat, autoestima, ...)	Medi ambient (qualitat de l'aire, de l'aigua, gestió de riscos, ...)	Desenvolupament econòmic (turisme, sector agrari, noves oportunitats, ...)	Patrimoni històric (mirall dels usos del sòl, testimoni del passat,	Altres
<ul style="list-style-type: none"> - Apoderament social - Reforçar sentiment de pertinença - Autoreconeixement intern i extern - Autoestima i cohesió - Consens - Autodefensa - Facilitar diàleg – ajudar a la gestió de conflictes - Valors que ens defineixen 	<ul style="list-style-type: none"> - Pot frenar projectes agressius - Millora de la gestió forestal - Mosaic agrícola i diversitat com a tallafocs i control de riscos - Controlar l'erosió - Mantenir el bosc ribera - Identificar els territoris homogenis 	<ul style="list-style-type: none"> - Valor afegit al producte agrícola - Autoreconeixement del terreny - Xarxa entre productors i amb altres agents: vincle entre agricultura, turisme i paisatge - Paisatge com a recurs - Potencial full de ruta pel desenvolupament - Desenvolupament econòmic autocentrat, pensant en el territori. Com a base de partida 	<ul style="list-style-type: none"> - Creixement del coneixement - Promou patrimonialització: actiu econòmic - Posar en valor patrimoni històric agrari i etnològic i varietats tradicionals 	<ul style="list-style-type: none"> - Relat de l'evolució dels usos del paisatge - Permet copsar la transversalitat del paisatge - Resiliència - Fa emergir els elements immaterials (gastronomia, cultura, festes, sabers, toponímia, ...) - Carta del paisatge com a pas cap a adoptar criteris normatius